

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА
МИНИСТЪР

ЗАПОВЕД

№ РД 09 - 445/16.03.2009 г.

На основание чл. 36, ал. 2 от Закона за професионалното образование и обучение, във връзка с чл. 42, ал. 1 и ал. 2 от Наредба № 3 от 15.04.2003 г. за системата на оценяване, при спазване изискванията на чл. 66, ал. 1 и ал. 2 от Административнопроцесуалния кодекс и във връзка с организирането и провеждането на държавните изпити за придобиване степен на професионална квалификация за професията

УТВЪРЖДАВАМ

Национална изпитна програма за провеждане на държавни изпити за придобиване на трета степен на професионална квалификация за професия **код 812020 Планински водач**, специалност **код 8120201 Туризм** от професионално направление **код 812 Пътувания, туризм и свободно време**, от Списъка на професиите за професионално образование и обучение по чл. 6 от Закона за професионалното образование и обучение.

Контрол по изпълнението на заповедта възлагам на Кирчо Атанасов – заместник-министър.

ДАНИЕЛ ВЪЛЧЕВ
ЗАМЕСТИК МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ И
МИНИСТЪР НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

НАЦИОНАЛНА ИЗПИТНА ПРОГРАМА

**ЗА ПРОВЕЖДАНЕ НА ДЪРЖАВНИ ИЗПИТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ
НА ТРЕТА СТЕПЕН НА ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ**

	Код по СПОО	Наименование
Професионално направление	812	ПЪТУВАНИЯ, ТУРИЗЪМ И СВОБОДНО ВРЕМЕ
Професия	812020	ПЛАНИНСКИ ВОДАЧ
Специалност	8120201	ТУРИЗЪМ

Утвърдена със Заповед № РД 09 - 445/16.03.2009 г.

София, 2009 година

I. ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ И ЦЕЛ НА ИЗПИТНАТА ПРОГРАМА

Националната изпитна програма е предназначена за организиране и провеждане на държавните изпити по теория и по практика на професията и специалността за придобиване на **трета** степен на професионална квалификация по професията **812020 Планински водач**, специалност **8120201 Туризм**, от Списъка на професиите за професионално образование и обучение по чл. 6 от Закона за професионалното образование и обучение.

Целта на настоящата национална изпитна програма е да определи единни критерии за оценка на професионалните компетентности на обучаваните, изискващи се за придобиване на **трета** степен на професионална квалификация по изучаваната специалност.

Националната изпитна програма е разработена във връзка с чл. 36 от Закона за професионалното образование и обучение (ЗПОО) в съответствие с Държавното образователно изискване за придобиване на квалификация (Наредба № 8 от 4.12.2006 г. за придобиване на квалификация по професия **Планински водач**, изд. ДВ, бр. 12 от 06.02.2007 г.).

Държавните изпити по теория и по практика на професията и специалността се провеждат в съответствие с изискванията на ЗПОО и Наредба № 3 от 15.04.2003 г. за системата на оценяване.

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА ИЗПИТНА ПРОГРАМА

Настоящата национална изпитна програма съдържа:

- 1. За държавния изпит по теория на професията и специалността:**
  - а. Изпитните теми с план-тезиса на учебното съдържание.
  - б. Критерии за оценяване.

- 2. За държавния изпит по практика на професията и специалността:**
  - а. Указания за съдържанието на индивидуалните практически задания.
  - б. Критерии за оценяване.

- 3. Система за оценяване**

- 4. Препоръчителна литература**

- 5. Приложения:**
  - а. Примерен изпитен билет за държавния изпит по теория на професията и специалността.
  - б. Примерно индивидуално практическо задание.

III. ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ПО ТЕОРИЯ НА ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА

1. Изпитни теми с план-тезис на учебното съдържание
2. Критерии за оценяване

Изпитна тема № 1: Планинарска дейност и планинско водене

План-тезис:

- Същност и особености на планинарството.
- Поява и развитие на професията планински водач.
- Същност, съдържание и социално-психологическо значение на воденето на хора в планината.
- Планински водач – определение на дейността, сфера на приложение (области от знанието и историята, свързани с планинското водене, култура, бит, етнография, флора, фауна и т. н.) и особености.
- Функции (обучаваща, опознавателна, информационна, усъвършенстваща, адаптираща, оздравителна др.) и задачи на планинския водач.
- Чужд език (Текст или диалог с термини/реплики за попълване, включващи специална терминология от сферата на туризма и планинарството; кратък текст за разбиране с въпроси към него; превод и др.).

Примерна приложна задача/казус: Посочете три варианта от сферата на дейност на планинския водач, свързани с обучаваща, оздравителна и информационна функция на планинското водене.

Дидактически материали: Примерна програма на маршрут за туристически поход, обезпечен с планински водач (*Осигуряват се от училището в деня на изпита*).

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 1</i>	Максимален брой точки
1. Познава особеностите на планинското водене, произтичащи от нематериалния характер на дейността.	10
2. Оценява значението на планинското водене за съвременния туристически продукт.	15
3. Разбира връзката между планинския водач и клиентите и сферите на приложение на професията.	10
4. Познава функциите и задачите на планинския водач.	10
5. Прилага познанията си по изучавания чужд език.	10
6. Решава приложната задача/казуса.	5
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 2: Сфера на приложение на професията планинския водач

План-тезис:

- Видове планинско водене според типа клиенти и вида маршрути (възрастови особености, дължина на маршрутите, надморска височина. Маршрути в България и зад граница).
- Значение на регионалните природни и културно-исторически ресурси за планинския водач.
- Видове услуги на планинския водач според времето на провеждане и според интересите, потребностите и мотивацията на туристите.
- Оценка на риска и системи за безопасност при различните услуги.
- Чужд език (Текст или диалог с термини/реплики за попълване, включващи специална терминология от сферата на туризма и планинарството; кратък текст за разбиране с въпроси към него; превод и др.).

Примерна приложна задача/казус: Да се оцени рискът при конкретно посочен вид услуга.

Дидактически материали: Законови и подзаконови актове, уреждащи безопасността на туриста съобразно конкретната задача (*Осигуряват се от училището в деня на изпита*).

Критерии за оценяване на изпитна тема № 2	Максимален брой точки
1. Познава спецификата на различните видове планинско водене според нейните особености.	10
2. Прилага познанията си за природните и културните особености на региона. Познава флората, фауната, бита, обичаите, традициите и празниците в региона.	15
3. Анализира типа туристи и предлага туристическа услуга, подходяща по вид и форма.	10
4. Преценява риска при различните видове услуги в рамките на компетенцията си.	10
5. Използва изучавания чужд език.	10
6. Решава приложната задача/казуса.	5
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 3: Специфика, особености и условия на услугите в Р България, предлагани от планинския водач

План-тезис:

- Природни дадености на Р България (местоположение, климатични и метеорологични особености, растителен и животински свят).
- Особености на планините, произтичащи от географското разположение на страната.
- Особености на сезоните за работа на планинския водач, изхождайки от географското положение на страната. “Ниски” и “високи” планини – възможности за удължаване на туристическия сезон.
- Условия за успешно набиране на клиенти и предлагане на качествена услуга от планинския водач: материално-технически, организационно-кадрови и рекламно-пропагандни.
- Сегментиране на туристите по възраст, физически възможности, социално-психологически особености и поведение при потребление с оглед предлагането на туристически продукт.
- Чужд език (Текст или диалог с термини/реплики за попълване, включващи специална терминология от сферата на туризма; кратък текст за разбиране с въпроси към него; превод и др.).

Примерна приложна задача/казус: Да се подберат туристически дейности, които биха заинтересували “търсачи на силни усещания” през есенния период в “ниска” планина.

Дидактически материали: Примерна програма за услугата “Въжена градина” и “Via Ferrata” (*Осигуряват се от училището в деня на изпита*).

Критерии за оценяване на изпитна тема № 3	Максимален брой точки
1. Познава природните дадености и особености на планините в Р България.	10
2. Оценява особеностите на сезоните в страната и възможностите за предлагането на туристически услуги.	10
3. Проявява предприемачески подход и умения при разработване на туристически продукт за набиране на клиенти. Описва поведението на различните видове туристи според начина и мотивите им за потребление.	15
4. Оценява въздействието на различните туристически продукти върху клиентите.	10
5. Използва изучавания чужд език.	10
6. Решава приложната задача/казуса.	5
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 4: Организиране и провеждане на туристически поход

План-тезис:

- Изисквания относно предварителната организация на туристически поход: избор на маршрут; предварителна логистика; обезпечаване на маршрута; избор на резервни варианти.
- Подбор на групата - критерии.
- Изработване на организационен план.
- Изработване на финансов план.
- Изготвяне на план–график на движение, план за свободното време и посещения на съответните забележителности.
- Чужд език (Текст или диалог с термини/реплики за попълване, включващи специална терминология от сферата на туризма; кратък текст за разбиране с въпроси към него; превод и др.).

Примерна приложна задача/казус: От приложените туристически карти на планините в Р България подберете подходящ маршрут за 5-дневен туристически поход.

Дидактически материали: Туристически карти, рекламни дипляни, брошури, листовки (*Осигуряват се от училището в деня на изпита*).

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 4</i>	Максимален брой точки
1. Набира информация за цялостната предварителната организация на туристически поход.	10
2. Планира и организира цялостно многодневен туристически поход.	15
3. Създава план-график за провеждане на многодневен туристически поход.	10
4. Изчислява самостоятелно разходите по икономически елементи.	10
5. Прилага познанията си по изучавания чужд език.	10
6. Решава приложната задача/казуса.	5
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 5: Екипировка и съоръжения за планинарство

План-тезис:

- Съвременни технологии, използвани за изработка на дрехи и съоръжения. Материи и материали - принципи на функциониране.
- Избор на екипировка според времето на провеждане на туристическата проява. Подбор на съоръжения според техническата сложност.
- Почистване и съхранение на екипировката и съоръженията, текущ контрол, срок на годност.
- Чужд език (Текст или диалог с термини/реплики за попълване, включващи специална терминология от екипировката и съоръженията; кратък текст за разбиране с въпроси към него; превод и др.).

Примерна приложна задача/казус: Кога алпийското въже се счита за негодно и каква продължителност на живот има мембраната “GORE TEX”?

Дидактически материали: Рекламни материали и каталози за екипировка и съоръжения (*Осигуряват се от училището в деня на изпита*).

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 5</i>	Максимален брой точки
1. Познава съвременните технологии, използвани за изработка на екипировка и съоръжения.	10
2. Познава съвременните технологии и принципите на действие на съвременните технологии и материали.	15
3. Прилага познанията си за правилен подбор на екипировка и съоръжения, според особеностите на проявата.	10
4. Притежава необходимите знания за контрол и съхранение на екипировката и съоръженията.	10
5. Използва изучавания чужд ези к.	10
6. Решава приложната задача/казуса.	5
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 6: Топографска подготовка – ориентиране на местността без карта

План-тезис:

- Особенности на ориентирането без карта.
- Ориентиране само с компас и измерване на разстояние. Устройство на компаса, измерване на разстояние в пресечена местност. Азимут.
- Ориентиране по небесни тела и местни предмети. Особенности.
- Ориентиране със спътникови системи за позициониране – GPS. Принципи на действие.
- Туристическа маркировка в планината. Видове.
- Поведение на планинския водач в ситуация на изгубване на маршрута.
- Чужд език (Текст или диалог с термини/реплики за попълване, включващи специална терминология от сферата на топографията; кратък текст за разбиране с въпроси към него; превод и др.).

Примерна приложна задача/казус: Вие сте планински водач, който при възникнала проблемна ситуация трябва се ориентира за маршрута с помощта на местни предмети. Какви действия ще предприемете?

Дидактически материали: Наличност на GPS (*Осигуряват се от училището в деня на изпита*).

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 6</i>	Максимален брой точки
1. Познава устройството на компаса, GPS и информацията, която ни предоставят местните предмети.	10
2. Умее да работи с компаса и GPS, измерва азимути и разстояние, правилно се ориентира с помощта на местните предмети.	15
3. Познава видовете туристическа маркировка и правилно я разчита.	10
4. Реагира адекватно в ситуация на изгубване на маршрута.	10
5. Прилага познанията си по изучавания чужд език.	10
6. Решава приложната задача/казуса.	5
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 7. Топографска подготовка – ориентиране на местността с карта и компас

План-тезис:

- Топографски карти и мащаби.
- Сваляне на разстояния от картата и пренасяне в действителност.
- Основни топографски познания (местност и елементи на местността, местни предмети).
- Релеф. Форми на релефа. Способи за изобразяване (хоризонтали – видове, берг-щрихи).
- Ориентиране на местността с карта. Осевряване на картата. Определяне на точката на местостоеене. Определяне на посоката на движение по топографската карта.
- Чужд език (Текст или диалог с термини/реплики за попълване, включващи специална терминология от сферата на топографията; кратък текст за разбиране с въпроси към него; превод и др.).

Примерна приложна задача/казус: Определяне точката на местостоеене и определяне на посоката на движение.

Дидактически материали: Туристически и топографски карти и компаси (*Осигуряват се от училището в деня на изпита*).

Критерии за оценяване на изпитна тема № 7	Максимален брой точки
1. Притежава необходимите познания относно картите, мащабите и извлича правилно необходимата му информация.	15
2. Разчита релефа, определя линията на наклона.	10
3. Работи с компаса и ориентира картата и предприема адекватни действия.	10
4. Познава и изготвя маршрут на придвижване от картата.	10
5. Използва изучавания чужд език.	10
6. Решава приложната задача/казуса.	5
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 8: Долекарска помощ на пострадал в планината

План-тезис:

- Травмени увреждания. Рани, наранявания на ставите и костите. Първа помощ.
- Травми, предизвикани от високи и ниски температури. Първа помощ.
- Заболявания, свързани със слънчевото лъчение и надморската височина.

Предпазване и първа помощ.

- Схема на действие при злополука.
- Транспортиране на пострадал с подръчни средства.
- Походна аптечка и застраховки на клиентите.
- Чужд език (Текст или диалог с термини/реплики за попълване, включващи специална терминология от сферата на туризма; кратък текст за разбиране с въпроси към него; превод и др.).

Примерна приложна задача/казус: Оказване на долекарска помощ при счупване на горен крайник в областта на предмишницата.

Дидактически материали: Материали за оказване на долекарска помощ (*Осигуряват се от училището в деня на изпита*).

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 8</i>	Максимален брой точки
1. Познава травмените увреждания.	10
2. Оказва адекватна долекарска помощ.	10
3. Познава и борави с подръчни материали при оказване на долекарска помощ.	10
4. Знае начините за транспортиране на пострадал с подръчни средства.	10
5. Използва изучавания чужд език.	5
6. Решава приложната задача/казуса.	15
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 9: Опасности в планината и предпазване от тях

План-тезис:

- Опасности, свързани със специфичния планински климат.
- Опасности, свързани с планинския релеф.
- Опасности, свързани с поведението на хората в планината.
- Прогнозиране на времето по характерните признаци в планината.
- Чужд език (Текст или диалог с термини/реплики за попълване, включващи специална терминология от сферата на туризма и анимацията; кратък текст за разбиране с въпроси към него; превод и др.).

Примерна приложна задача/казус: Оценете лавинната обстановка.

Дидактически материали: Табла и нагледни материали (*Осигуряват се от училището в деня на изпита*).

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема: № 9</i>	Максимален брой точки
1. Познава опасностите, свързани с планинския климат.	10
2. Познава опасностите, свързани с планинския релеф.	10
3. Познава опасностите, свързани с поведението на хората.	10
4. Умее да прогнозира времето по местните признаци.	10
5. Използва изучавания чужд език.	5
6. Решава приложната задача/казуса.	15
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 10: Техника на придвижване в планински условия, бивакуване в планината

План-тезис:

- Особенности на техниката на ходене в планината.
- Придвижване по тревисти склонове, морени, каменни реки и сипеи.
- Бивак – определение, избор на място.
- Организиран и неорганизиран бивак.
- Снежни устройства за бивакуване.
- Чужд език. (Текст или диалог с термини/реплики за попълване, включващи специална терминология от сферата на туризма - бивакуване; кратък текст за разбиране с въпроси към него; превод и др.).

Примерна приложна задача/казус: Какъв бивак бихте организирали при непредвидено замръкване в гористия пояс на планината?

Дидактически материали: Нагледни материали (*Осигуряват се от училището в деня на изпита*).

Критерии за оценяване на изпитна тема № 10	Максимален брой точки
1. Познава особеностите на техниката при ходене в планината.	10
2. Подбира удачното място и организира бивакуването на групата.	10
3. Познава и знае как се изработват снежните устройства за бивакуване.	10
4. Познава техниката на ходене при различните планински терени.	10
5. Използва изучавания чужд език.	5
6. Решава приложната задача/казуса.	15
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 11: Приложение на алпийската техника в работата на планинския водач

План-тезис:

- Цели и значение на алпийската техника в дейността на планинския водач.
- Способи за преодоляване на планински препятствия.
- Минимум алпийска екипировка, която е необходима при провеждането туристически поход.
- Основни изисквания относно безопасността.
- Преценка на възможните опасности при преодоляване на препятствия с помощта на алпийски способности.
- Чужд език (Текст или диалог с термини/реплики за попълване, включващи специална терминология от сферата на туризма и алпийските съоръжения; кратък текст за разбиране с въпроси към него; превод и др.).

Примерна приложна задача/казус: Определете как ще организирате и обезпечите преминаването на стръмен скалист ръб с дължина от 30 метра и избройте необходимите ви алпийски съоръжения.

Дидактически материали: Топографски карти и туристически карти (*Осигуряват се от училището в деня на изпита*).

Критерии за оценяване на изпитна тема № 11	Максимален брой точки
1. Оценява мястото и значението на алпийската техника в работата на планинския водач.	10
2. Познава и използва различните способности за преодоляване на планински препятствия.	10
3. Ориентира се за преодоляване на препятствията, подбира подходящата екипировка, съоръжения и предприема адекватни действия.	10
4. Преценява риска и опасностите, съпровождащи организирането и преминаването на планински препятствия с алпийски способности.	15
5. Използва изучавания чужд език.	10
6. Решава приложната задача/казуса.	5
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 12: Мястото на планинския водач при разрешаването на конфликти

План-тезис:

- Осигуряване на микроклимат в групата от планинския водач.
- Стрес и стресоустойчивост.
- Поведение в критични ситуации. Овладяването им.
- Контрол и самоконтрол.
- Обективна оценка на ситуацията. Разрешаване на конфликти.
- Чужд език (Текст или диалог с термини/реплики за попълване, включващи специална терминология от сферата на туризма; кратък текст за разбиране с въпроси към него; превод и др.).

Примерна приложна задача/казус: Да се опише какви действия ще предприеме за запознаване и създаване на добър микроклимат в групата.

Дидактически материали: Списък с различни варианти на поведение на клиенти по време на поход (*Осигуряват се от училището в деня на изпита*).

Критерии за оценяване на изпитна тема № 12	Максимален брой точки
1. Познава дейностите, които ще допринесат за положителен микроклимат в групата.	10
2. Знае поведението на планинския водач в критични ситуации.	10
3. Познава действията за осъществяване на контрол и самоконтрол.	10
4. Осъществява обективна оценка на ситуацията и предприема адекватни действия при разрешаването на конфликти.	10
5. Използва изучавания чужд език.	5
6. Решава приложната задача/казуса.	15
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 13: Особенности на храненето

План-тезис:

- Физиологични особености и изисквания за храненето в планината.
- Специфични изисквания за храненето. Рационалност, религиозни, национални, етнически.
- Подготовка и разпределение на храната.
- Хранителни продукти и напитки.
- Хранене и прием на течности по време на движение.
- Чужд език (Текст или диалог с термини/реплики за попълване, включващи специална терминология от сферата на туризма и различни храни и напитки; кратък текст за разбиране с въпроси към него; превод и др.).

Примерна приложна задача/казус: Да се изготви примерно меню за групата по време на движение – шест часов преход.

Дидактически материали: Примерни маршрути и график на движение (*Осигуряват се от училището в деня на изпита*).

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 13</i>	Максимален брой точки
1. Описва физиологичните особености и изисквания относно храненето в планината.	10
2. Знае специфичните изисквания за храненето – рационалност, етнически, религиозни, национални.	10
3. Знае да подготвя и разпределя храната.	15
4. Познава хранителните продукти и напитки, които се използват по време на движение.	10
5. Използва изучавания чужд език.	5
6. Решава приложната задача/казуса.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 14: Документация и отчетност на планинския водач

План-тезис:

- Необходими документи за осъществяването на дейността.
- Застраховки – необходимост, видове използвани при осъществяване на дейността.
- Финансово-счетоводни документи.
- Документи и разрешителни за пребиване в райони със специален пропускателен режим.
- Медицински прегледи и документи.
- Чужд език (Текст или диалог с термини/реплики за попълване, включващи специална терминология от сферата на туризма; кратък текст за разбиране с въпроси към него; превод и др.).

Примерна приложна задача/казус: Да се определи какви застраховки са необходими на участниците в туристически поход.

Дидактически материали: Сборници от нормативни документи (*Осигуряват се от училището в деня на изпита*).

Критерии за оценяване на изпитна тема № 14	Максимален брой точки
1. Знае необходимите документи за осъществяване на дейността.	10
2. Знае и прилага различните видове застраховки.	10
3. Познава изискванията и документите при пребиваването в райони със специален пропускателен режим.	10
4. Познава финансово-счетоводните документи.	10
5. Използва изучавания чужд език.	5
6. Решава приложната задача/казуса.	15
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 15: Планинската спасителна служба (ПСС)

План-тезис:

- Организация и принципи на действие на ПСС в Р България.
- Елементи на спасителната техника.
- Спасителни методи със специални средства.
- Организация и провеждане на спасителна акция.
- Поведение на планинския водач при от известяване на ПСС.
- Чужд език (Текст или диалог с термини/реплики за попълване, включващи специална терминология от сферата на туризма и анимацията; кратък текст за разбиране с въпроси към него; превод и др.).

Примерна приложна задача/казус: Да се изброят и характеризират накратко пет метода със специални средства.

Дидактически материали: Ръководство за техника на планинско спасяване (*Осигуряват се от училището в деня на изпита*).

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 15</i>	Максимален брой точки
1. Познава организацията и принципите на действие на ПСС.	10
2. Знае елементите на спасителната техника.	10
3. Запознат е със специалните средства, използвани в дейността на ПСС.	10
4. Познава организацията и провеждането на спасителната акция. Предприема адекватни действия при известяването на Спасителната служба.	15
5. Прилага познанията си по изучавания чужд език.	10
6. Решава приложната задача/казуса.	5
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 16: Спелеологията като вид услуга, предлагана от планинския водач

План-тезис:

- Пещерите в Р България – особености, райони.
- Облагородени и необлагородени пещери.
- Организация и основни изисквания при проникване в пещери.
- Основни изисквания относно безопасността при работа в пещери.
- Чужд език (Текст или диалог с термини/реплики за попълване, включващи специална терминология от сферата на спелеологията; кратък текст за разбиране с въпроси към него; превод и др.).

Примерна приложна задача/казус: Да се характеризира карстовият район Карлуково и изброят най-посещаваните пещери в района и техните забележителности.

Дидактически материали: Учебник “Пещерите в България” (*Осигуряват се от училището в деня на изпита*).

Критерии за оценяване на изпитна тема № 16	Максимален брой точки
1. Познава карстовите райони и пещерите в Р България.	15
2. Знае особеностите на облагородените и необлагородените пещери.	10
3. Запознат е с основните изисквания и правила при проникване в пещери.	10
4. Познава основните изисквания относно безопасната работа при работа в пещери.	10
5. Прилага познанията си по изучавания чужд език.	5
6. Решава приложната задача/казуса.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 17: **Техника на придвижване при зимни условия – пешеходен туризъм**

План-тезис:

- Организация и провеждане на зимен туристически поход.
- Задължителен минимум специални съоръжения за движение зимно време.
- Техника на движение при дълбок сняг – основни правила.
- Техника на движение при втвърден сняг, фирн и лед.
- Основни изисквания относно безопасността при движение в зимни условия.
- Чужд език (Текст или диалог с термини/реплики за попълване, включващи специална терминология от сферата на туризма; кратък текст за разбиране с въпроси към него; превод и др.).

Примерна приложна задача/казус: Да се характеризира организацията на движение на групата при движение в прясно навалял сняг.

Дидактически материали: учебник „Туризъм, алпинизъм, ориентиране”, “Наръчник на планинския водач” . Текст за превод (*предоставя се от училището*).

Критерии за оценяване на изпитна тема № 17	Максимален брой точки
1. Познава организацията и изискванията за провеждане на зимен туристически поход.	10
2. Знае задължителния минимум специални съоръжения за движение зимно време и основните изисквания относно безопасността в зимни условия.	15
3. Познава техника на движение в дълбок сняг.	10
4. Познава техника на движение при втвърден сняг, фирн и лед.	10
5. Прилага познанията си по изучавания чужд език.	5
6. Решава приложната задача/казуса.	10
Общ брой точки	60

Изпитна тема № 18: Техника на придвижване при зимни условия – ски-туризъм

План-тезис:

- Организация и провеждане на ски-поход.
- Задължителна екипировка за провеждане на ски-поход.
- Техника на движение с колани и “повдигащи пети” – основни правила.
- Ски-техника в необработени терени (подрездане на групата, спускане, изчакване).
- Основни изисквания относно безопасността при движение и спускане със ски.
- Чужд език (Текст или диалог с термини/реплики за попълване, включващи специална терминология от сферата на ски туризма; кратък текст за разбиране с въпроси към него; превод и др.).

Примерна приложна задача/казус: Да се характеризира организацията на движение на групата при изкачване на стръмен склон.

Дидактически материали: : учебник „Туризъм, алпинизъм, ориентиране”, “Наръчник на планинския водач” (*Осигуряват се от училището в деня на изпита*).

Критерии за оценяване на изпитна тема № 18	Максимален брой точки
1. Познава организацията и изискванията за провеждане на ски-поход.	10
2. Знае задължителната екипировка за провеждане на ски-поход.	10
3. Познава техника на движение с колани и “повдигащи пети”.	10
4. Познава ски-техниката в необработени терени и основните правила на безопасност.	15
5. Прилага познанията си по изучавания чужд език.	5
6. Решава приложната задача/казуса.	10
Общ брой точки	60

Комисията за оценяване на изпита по теория на професията и специалността, назначена със заповед на директора на училището/ръководителя на обучаващата институция, определя за всеки критерий конкретни показатели, чрез които да се диференцира конкретният брой присъдени точки.

IV. ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ПО ПРАКТИКА НА ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА

1. Указания за съдържанието на индивидуалните практически задания.

Чрез държавния изпит по практика на професията и специалността се проверяват и оценяват професионалните умения и компетентности на обучаваните, отговарящи на **трета** степен на професионална квалификация.

Държавният изпит по практика на професията и специалността се провежда в училището и/или в реални условия в високопланинската учебна база на училището.

Изпитът по практика се състои в демонстриране на елементи от алпийската, топографската, долекарската и техническата подготовка, които се използват в работата на планинския водач. Демонстрират се уменията на обучаемите да импровизират, да боравят със специализираните съоръжения и да обезопасяват.

Индивидуалното изпитно задание съдържа пълното наименование на училището/обучаващата институция, празни редове за попълване имената на обучавания, квалификационната форма, началната дата и началния час на изпита, краен срок на изпита – дата и час, темата на индивидуалното практическо задание и изискванията към крайния резултат от изпълнението на заданието. По решение на комисията могат да се дадат допълнителни указания, които да подпомогнат обучавания при изпълнение на индивидуалното практическо задание.

Индивидуалните практически задания се изготвят от комисията за провеждане и оценяване на изпита по практика на професията и специалността в училището/обучаващата институция. Всеки обучаван изтегля индивидуалното си практическо задание, в което веднага саморъчно написва трите си имена.

Примерно съдържание на индивидуалните практически задания:

1. Организиране и преминаване на вертикален парапет. Необходими съоръжения. Основни правила за безопасност. Демонстрация. Комуникации на чужд език.
2. Организиране и преминаване на хоризонтален парапет. Необходими съоръжения. Основни правила за безопасност. Комуникации на чужд език.
3. Слизане по скали с рапел. Необходими съоръжения. Основни правила за безопасност. Демонстрация. Комуникации на чужд език.
4. Преодоляване на водно препятствие с помощта на въжен мост. Необходими съоръжения. Основни правила за безопасност. Демонстрация. Комуникации на чужд език.
5. Преодоляване на водно препятствие с помощта на “тролей”. Необходими съоръжения. Основни правила за безопасност. Демонстрация. Комуникации на чужд език.
6. Техника на движение по тревисти склонове - особености. Долекарска помощ при открита фрактура на горен крайник в областта на предмишницата. Демонстрация. Комуникации на чужд език.
7. Техника на движение по морени и сипеи - особености. Долекарска помощ при ухапване от кърлеж (или змия). Демонстрация. Комуникации на чужд език.
8. Алпийски възли – възли водачески, плетена осмица, стреме, самозатягащ. Приложение. Комуникации на чужд език.
9. Азимут. Движение по азимутна схема. Комуникации на чужд език.
10. Движение с карта и компас. Движение по очертан на картата маршрут. Комуникации на чужд език.
11. Долекарска помощ при счупване на долен крайник в областта на подбедрицата. Транспортиране с “плетена носилка”. Комуникации на чужд език.
12. Долекарска помощ при прорезна рана. Транспортиране на пострададал с импровизирана носилка от раница, анораци, якета, спален чувал. Комуникации на чужд език.
13. Определяне на мястото на местостоеене и движение по очертан на картата маршрут. Комуникации на чужд език.

14. Избор на място, последователност при изграждането на палатъчен бивак и необходимите мерки за безопасност. Възли за съединяване на две въжета с еднаква и различна дебелина – рифов, двоен рифов, тъкачески, лентов. Комуникации на чужд език.
15. Определяне местостоеното си с помощта на GPS. Навигация с GPS. Комуникации на чужд език.

2. Критерии за оценяване

За всяко индивидуално практическо задание комисията по провеждане и оценяване на изпита по практика на професията и специалността, назначена със заповед на директора на училището/ръководителя на обучаващата институция, разработва показатели по критериите, определени в таблицата.

Пример: Критериите и показателите са разработени върху индивидуално практическо задание № 5.

№	КРИТЕРИИ	ПОКАЗАТЕЛИ	Макс. мален брой точки	Тежест
1.	Спазване на правилата за безопасност и опазване на околната среда. Забележка: Този критерий няма количествено изражение, а качествено. Ако обучаваният по време на изпита създава опасна ситуация, застрашаваща собствения му живот или живота на други лица, изпитът се прекратява и на обучавания се поставя оценка слаб (2) .	1.1. Извършва самостоятелна преценка на риска на терена. 1.2. Може да извършва адекватна долекарска помощ.		да/не
2.	Ефективна организация за решаването на задачата.	2.1. Изисква всички необходими материали, средства и съоръжения за изпълнение на заданието. 2.2. Съблюдава необходимите изисквания относно изправността и годността за ползване на съоръженията и материалите. 2.3. Спазва установените стандарти за безопасност и безаварийност.	4 3 3	10
3.	Професионални знания и умения.	3.1. Познава различните видове съоръжения, техните специфични особености и ги използва по предназначение. 3.2. Събира, обработва и ползва необходимата му информация за подготовка и реализиране на поставената задача. 3.3. Определя необходимата му екипировка и съоръжения за организиране и провеждане на възникналите ситуации.	5 5 5	30

		3.4. Познава изискванията за предварителна подготовка за решаване на възникналата ситуация, подбор на инвентар и съоръжения.	5	
		3.5. Проявява инициативност, съобразителност и импровизира.	5	
		3.6. Разпределя задачите между участниците в проявата.	5	
4.	Чуждоезикови знания и умения.	4.1. Осъществява професионални вербални комуникации на чужд език. 4.2. Работи с информация на чужд език.	10 10	20
Общ брой точки			60	

Посочва се максималният брой точки, които се поставят при пълно, вярно и точно изпълнение на показателя. Те са в съответствие с посочените в Държавното образователно изискване за придобиване квалификация по професията **Планински водач**.

V. СИСТЕМА ЗА ОЦЕНЯВАНЕ

Максималният брой точки за всяка изпитна тема или за всяко изпитно задание е 60. Неправилният отговор се оценява с 0 точки. Непълният отговор се оценява с част от точките за верен и пълен отговор.

Преминаването от точки в цифрова оценка съгласно чл. 7, ал. 4 от Наредба № 3 от 2003 г. за системата на оценяване се извършва по следната формула:

Цифрова оценка = общият брой точки от всички критерии : 10

Получената цифрова оценка се изчислява с точност до 0,01.

Оценяването на писмените работи от държавния изпит по теория е в съответствие с чл. 46 от Наредба № 3 от 2003 г. за системата на оценяване.

Изпълнението на практическото задание от държавния изпит по практика се оценява в съответствие с чл. 48 от Наредба № 3 от 2003 г. за системата на оценяване.

VI. ПРЕПОРЪЧИТЕЛНА ЛИТЕРАТУРА

1. Атанасов, Г. Туризм, алпинизъм, ориентиране. С., 1986.
2. Боров, Л., К. Михайлов, Е. Колчев, Планинарство, Ръководство. С., 1991.
3. Бърдарев, Д. и кол. Туризм, алпинизъм, ориентиране. С., 2007.
4. Маринов, Б., Д. Кайков Екстремни ситуации в туристическата дейност. С., 1989.
5. Москов, П. Техника на планинското спасяване. С., 1976.
6. Панайотов, М., Лавинна безопасност. С., 2004.
7. Петров К. Снежни лавини, С., 1988.
8. Репнински, Г. Завладяване на планините, 1968.
9. Янчева Т., Н. Панайотов, Наръчник на катерача. С., 2003.

VII. АВТОР

1. Доц. Николай Панайотов, доктор – Национална спортна академия “Васил Левски” - София

VIII. ПРИЛОЖЕНИЯ

а) Примерен изпитен билет

.....
(пълно наименование на училището/обучаващата институция)

**ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ПО ТЕОРИЯ НА ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА
ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ТРЕТА СТЕПЕН НА ПРОФЕСИОНАЛНА
КВАЛИФИКАЦИЯ**

по професията 812020 Планински водач

специалността 8120201 Туризъм

Изпитен билет № 11

Изпитна тема: **Приложение на алпийската техника в работата на планинския водач.**
(изписва се точното наименование на темата)

План-тезис:

- Цели и значение на алпийската техника в дейността на планинския водач.
- Способи за преодоляване на планински препятствия.
- Минимум алпийска екипировка, която е необходима при провеждането на туристически поход.
- Основни изисквания относно безопасността.
- Преценка на възможните опасности при преодоляване на препятствия с помощта на алпийски способности.
- Чужд език. (Текст или диалог с термини/реплики за попълване, включващи специална терминология от сферата на туризма и алпийските съоръжения, кратък текст за разбиране с въпроси към него; превод и др.)

Приложна задача: Как ще организирате и обезпечите преминаването на стръмен скалист ръб с дължина 30 метра и избройте необходимите ви алпийски съоръжения.

Дидактически материали: Топографски карти и туристически карти.

Председател на изпитната комисия:.....
(име, фамилия) (подпис)

Директор/Ръководител на обучаващата институция:.....
(име, фамилия) (подпис)
(печат на училището/обучаващата институция)

б) Примерно индивидуално практическо задание

.....
(пълно наименование на училището/обучаващата институция)

**ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ПО ПРАКТИКА НА ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА
ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ТРЕТА СТЕПЕН НА ПРОФЕСИОНАЛНА
КВАЛИФИКАЦИЯ**

по професията 812020 Планински водач

специалността 8120201 Туризъм

И н д и в и д у а л н о п р а к т и ч е с к о з а д а н и е № 5

На ученика/обучавания .....

(трите имена на ученика/обучавания)

от .....клас/курс,

дата на изпита: ..... начален час: .....

час на приключване на изпита:.....

1. Преодоляване на водно препятствие с помощта на “тролей”.

2. Изисвания за изпълнение на практическото задание.

- Необходими съоръжения;
- Основни правила за безопасност;
- Демонстрация;
- Комунакация на чужд език.

УЧЕНИК/ОБУЧАВАН: .....
(име, фамилия) (подпис)

Председател на изпитната комисия:.....
(име, фамилия) (подпис)

Директор/Ръководител на обучаващата институция:.....
(име, фамилия) (подпис)
(печат на училището/обучаващата институция)